

KROSIENKY

pletení bez jehlic

MARIE KIELBUSOVÁ

výtvarný
kurz

 GRADA®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Krosienky

pletení bez jehlic

Marie Kielbusová

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 5520. publikaci

Fotografie v knize a na obálce Jana Černá, Ing. Vladimír Kostelný
Návrh obálky Jana Řeháková, DiS.
Sazba a grafická úprava Jana Řeháková, DiS.
Odpovědná redaktorka Ing. Jana Minářová

Počet stran 112
První vydání, Praha 2014
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2014
Cover Design © Jana Řeháková 2014

Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorkou ověřeny, přesto za ně nelze převzít zodpovědnost. Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody. Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-247-4804-7

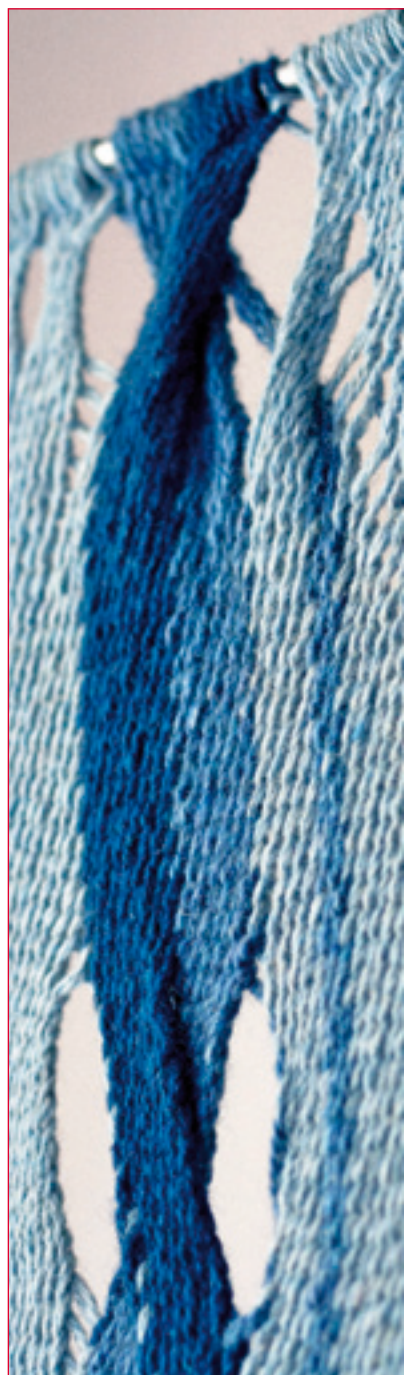

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE

978-80-247-9233-0 (pro formát PDF)
978-80-247-9234-7 (pro formát ePub)

Obsah

Úvod	7
Popis techniky	8
Historie a současnost	10
Využití techniky	10
Materiál a pomůcky	11
Nosné tyčky	11
Rámy	12
Zajišťovací hůlky	15
Osnovní nitě	16
Ostatní pomůcky	18
Vysvětlivky a zkratky	19
Techniky	20
Příprava osnovy a způsoby snování	20
Pletení a vzorování	30
Prostina – hladké pletení	32
Tkanina	64
Kruhový úplet	74
Úprava polotovarů	76
Konečná úprava	80
Tvarování	82
Střihová řešení	83
Projekty a inspirace	86
Indiánský váček na klučičí poklady	86
Náhrdelník se skleněnými korálky	87
Černé tričko s průstřihy	88
Vázanka	90
Sáček z proužkovaného úpletu	91
Hedvábná šála	92
Límeček z bavlněného úpletu	93
Vsadka do trička	94
Přehoz přes ramena	95
Komplety	96
O autorce	112
Literatura	112

Úvod

S výrobky pletenými na rámu jsem se poprvé setkala před mnoha lety na předváděcí akci pracovníků Krásné Jizby v Plzni. Způsob proplétání osnovních nití mne okouznil a snažila jsem se za každou cenu udržet v mysli základní principy pletení. Doma jsem na rám na tkaní napnula osnovu a vyzkoušela si svůj první vzorek pleteniny. Jak už to bývá u jakékoli práce, která není podložena dostatečným množstvím potřebných informací, v pletenině vznikaly neplánované dírký a chyby, takže se pokus stal spíše neúspěšným. Ale co je podstatné, již jsem o této kouzelné technice věděla.

Základy pletení na rámu jsem se naučila v Klatovech. V kurzech rukodělných prací jsme se kromě krosienek dozvěděli o dalších zhruba patnácti řemeslných technikách. Bohužel paní Marie Malánová, naše lektorka, ze zdravotních důvodů svou činnost přerušila, sotva nás naučila prvním krůčkům pletení na rámu. V té době nebyla k mání jediná publikace, která by byt jen trochu nastínila postupy a návody pletení na rámu. A proto jsem hledala kohokoliv, kdo něco o krosienkách ví. V Plzni v té době fungoval kroužek výtvarných technik vedený paní Janou Haklovou, která základy pletení na rámu znala. A tak vznikaly s nadšením první výrobky.

Rám s posuvnými jezdcí určený na krosienky jsem v té době ještě neměla. První šály, čepice a dokonce i náročnější výrobky jako povlaky na polštáře a krátké vesty jsem pletla na tom, co bylo po ruce, na štaflích. Byl to způsob objevování velmi dobrodružný, bez návodů, bez odborné literatury. Jak léta říkám v souvislosti s rukodělnými řemeslnými technikami, u kterých nezbývá nic jiného, než jít svou vlastní cestou systémem pokus a omyl, „věda, výzkum, vývoj“.

Právě proto, že nebyly k dispozici podrobnější informace, dospěla jsem náhodně ke způsobům pletení, které nejsou doposud popsány v žádné dostupné literatuře, nebo alespoň o nich nevím. Jedná se například o vzory vznikající křížením celých svazků osnovních nití, nebo o trik, při kterém lze u menších rámců s celou prací otáčet a plést tak pohodlně podle toho, zda máme dovednější pravou, či levou ruku. Přeji všem, kteří se do krosienek pustí, aby našli při studiu nevědního způsobu pletení co nejvíce radosti.

Popis techniky

Téměř zapomenutá technika pletení na rámu patří bezesporu mezi jednu z nejstarších předtalcovských technik (anglicky *Sprang*, německy *Sprangtechnik*, dánsky *Sprang*, název pravděpodobně vznikl v oblasti Skandinávie). Zdánlivě připomíná síťování, ruční tkaní nebo tkaní na stavu, pletení pomocí jehlic nebo jejich přechod či kombinaci. V každém případě jde o naprosto odlišný technologický postup. Při pletení na rámu se na rozdíl od tkaní nepracuje s vodorovnou částí nití tzv. útkem, ale pouze se svislou částí tzv. osnovou. Během tkaní zůstává délka osnovy neměnná, kdežto při pletení na rámu se průběžně zkracuje. Pletenina vzniká za pomoci prstů, nikoliv jehlic ve srovnání s rozšířeným pletením jehlicemi. Oproti technice síťování, při které mezi jednotlivými oky vzniká pomocí síťovací jehly pevný uzel, jsou oka krosienkového úpletu ohraničena zákruty sousedních vláken osnovních nití, které nejsou uzlovány a osnovní nitě se kolem sebe pouze obtáčí. Dosud pro tuto originální techniku pletení nebyl zkonstruován žádný stroj.

Osnova se navine odborně řečeno nasnová mezi dvě nosné tyčky, upevněné na postranicích pevného rámu, jednu nahoře a druhou dole. Rám stabilizuje polohu nosných tyček a ve skutečnosti jsou hlavními aktéry pletení pouze nosné tyčky. Vlákná osnovy se navíjením přize přes nosné tyčky rozdělí na soustavu horních a dolních osnovních nití u rámu vodorovných, u rámu svislých na soustavu předních a zadních nití. Tyto dvě soustavy osnovních nití se vzájemně, nit po niti kříží a zaplétají pomoci prstů do uceleného plochého úpletu. Při rozdělování osnovy pleteniny jsou zapojeny do práce také dlaně a u objemnějších prací části paže pravé i levé ruky.

Jedno překřížení osnovních nití v horní části rámu těsně pod horní nosnou tyčkou se při práci zrcadlově přenáší do spodní části pleteniny. Celá řada s navzájem překříženými osnovními nitěmi horní a dolní části osnovy se po upletení přesune k dolní nosné tyčce pomocí hůlek. Pletenina narůstá směrem od horní nosné tyčky dolů a zároveň od spodní nosné tyčky nahoru. Počet řad úpletu závisí na délce nasnované osnovy, čím je delší osnova, tím více řad je v úpletu. Obě zrcadlově pletené části práce se setkají veprostřed a zajistí proti rozpletení. Na úpletu nerozeznáme rub a líc, úplet je z obou stran stejný.

Rozeznáváme dva základní druhy pletení a to: hladké pletení tzv. prostinu a tkaninu neboli šikmé plátno. Výrobky pletené prostinou jsou pružné, měkké a poddajné. Mají tendenci se samovolně stáčet do šroubovice ve směru zákrutu. V prostině se dají vzorovat pravidelným či nepravidelným rozmístěním dírek krajkové vzory. Z jedné osnovy lze kombinovat pletení vícebarevné svisle nebo vodorovně proužkované prostiny s kostkovaným vzorem tkaniny. Nepréberná škála vzorů vznikne několika jednoduchými způsoby křížení osnovy a v kombinaci s nasnováním vícebarevné osnovy, se počet vzorů násobí.

Popis techniky

Popsané vlastnosti úpletu a charakteristické vzorování lze jiným rukodělným nebo strojovým způsobem napodobit jen stěží. Spotřeba materiálu odpovídá spotřebě srovnatelně velkého výrobku pleteného na jehlicích, v některých případech je dokonce nižší. Pletení na rámu je časově méně náročné než pletení na jehlicích. Upletením jedné řady v horní polovině práce totiž úplet zrcadlově narůstá i v dolní části. Křížením osnovních nití se nasnovaná osnova po upletení zkrátí o jednu pětinu až jednu třetinu. Rozsah publikace bohužel nedovolí uvedení šňůrkového a plastického pletení, oplétání a práce s dvojitou osnovou. Popis těchto způsobů pletení by totiž zaplnil minimálně další dvě až tři knihy o stejném rozsahu.

Proč je tento způsob pletení nazván právě krosienky? Pravděpodobně je název odvozený ze slovenského pojmenování pro rám „krosná“. Spekulativní je domněnka, že název souvisí s anglickým výrazem „cross“, neboli kříž, překřížení, křížit. Na vzájemném křížení osnovních nití je vlastně celá technika krosienek postavena. Technika pletení se v Čechách nazývá „pletením na rámu“, na Moravě se plete na „stativkách“ a na Slovensku na „krosienkách“. Pojmenování krosienky nebo krosienka zevšeobecnělo i v Čechách. Krajový název „zákrutníky“ je pravděpodobně odvozen z charakteristické vlastnosti samovolného spirálovitého stáčení úpletu pleteného prostinou či z pojmenování jednotlivých překřížených nití do zákrutů.

Historie a současnost

Nejstarší dochované práce pletené na rámu byly objeveny v hrobě z doby bronzové na území dnešního Dánska (1400 př. n. l.). V pořadí druhý nejstarší nález je práce pletená z bavlněné příze z Peru (zhruba 1100 př. n. l.). Pozdější nálezy jsou například z území Španělska, Norska, Švýcarska a Anglie. Techniku pletení na rámu používali Egypťané a Řekové, ovládali jí indiáni předkolumbovské Ameriky. Až do minulého století se částečně dochovaly praktické dovednosti pletení na rámu na Kavkaze, ve Švédsku, Rumunsku, v Maďarsku, v Chorvatsku, v Polsku a na západní Ukrajině. V Čechách, na moravském Valašsku (Zděchov) se pletly čepce ke krojům, na Slovensku v oblasti Trenčína, v Hontu a v Čičmanech čepce a pásy.

Na Moravě se snažili techniku krosienek po řadu let minulého století udržovat pracovníci brněnského Ústředí lidové umělecké výroby. Za zmínku stojí vynikající návrhářky ÚLUV Eva Vítová a Ludmila Kaprasová. Eva Vítová navrhovala oděvy, u kterých návrhářka spojila tkané vlněné sukno s částmi oděvů pletených na rámu nebo oděvní doplňky celé pletené na rámu. Ludmila Kaprasová realizovala převážně prostorové objekty. Kouzelné názvy vzorů jako jsou kočičí šlapky, stromečky, motýli, šipky, krokvička, hrášek a další jsou popsány ve vynikající knížce od autorek Zdeny Kindlové a Mileny Tomkové Pletení na krosienkách vydanou Vzdělávacím spolkem uměleckých řemesel v Praze v roce 2001. V posledních letech se ke krosienkové vazbě proplétání dvou vrstev osnovy vrátila návrhářka drátovaných šperků Monika Janků, restaurování čepců ke krojům se na Moravě věnuje Blanka Mikolajková.

Využití techniky

Praktická potřeba lidstva chránit se před nepříznivými vlivy vrtkavého počasí ruku v ruce s touhou po kráse, zdobnosti a originalitě, se táhne dějinami lidstva. Výrobky pletené na rámu se dnes pravděpodobně nestanou nepostradatelnou potřebou pro život. Mohou však být nevšedním a neokoukaným přínosem zasazeným do prvků moderního odívání nebo předmětů zkrášlujících bytový prostor. Plastickou strukturu, pružnost, pevnost a vzdušnost pleteniny oceníme při výrobě pásků, kravat, šál, tunelových šál, čepic, čelenek, rukavic, límců, nátepníků, vsadek a nášivek, tašek a taštiček, pouzder, sáčků, vest, svetrů, ponč, sukní. A také textilní bižuterie v podobě náhrdelníků a náramků a bytových doplňků jako jsou dečky, prostírání, povlaky na polštářky, přehozy, popruhy, stínidla na lampy, optické předěly místností a nástěnné realizace. Pletení na menším rámu je vhodné pro děti zhruba od 10 let, na velkém profesionálním rámu si s technikou krosienky poradí jak ženy, tak muži. Pletení na rámu šetří životní prostředí pro svou energetickou nenáročnost.

Materiál a pomůcky

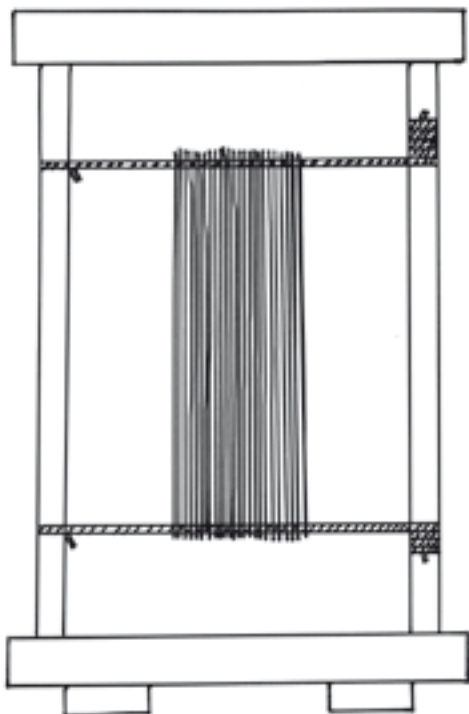
Nosné tyčky

Nezbytnou pomůckou pro pletení jsou nosné tyčky, mezi které napínáme osnovu. Tyčky by měly být pevné a neměly by se napětím osnovy prověsit do oblouku. Osvědčila se kulatina z nerezavějící oceli o průměru 0,6–0,8 cm. Délka tyček závisí na tom, jak široký úplet chceme vyrobit. Optimální je délka 50–70 cm. Charakteristickou vlastností úpletu pleteného na rámu je zkracující se délka osnovy v průběhu pletení. Podmínkou pro úspěšné pletení je dostatečně napnutá osnova. Je tedy třeba, aby obě nosné tyčky, nebo alespoň jedna z nich, byla pevně přivázána k pomocnému rámu s možností plynulého posuvu během práce.

Nosné kovové tyčky z kulatiny

U rozměrově nenáročných výrobků lze místo nosných tyček použít provázek. Výhodou tohoto způsobu je, že očka, která vzniknou po upletení a přiklepnutí první řady překřížení osnovních nití nahoře i dole v úpletu, jsou malá a dají se dobře začistit. Nevýhodou, že se provázek tahem napjaté osnovy prověšuje. Osnovu napnutou na nosném provázku oceníme především u výrobků pletených z tenké příze.

Svislý rám na dřevěných podstavcích s nosnými provázky a napnutou osnovou